

РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ – ПРОПУСНАТИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ЕФЕКТИВНО ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА МИГРАЦИОННИЯ НАТИСК

Милен Иванов, доцент
Русенски университет „Ангел Кънчев“

INTELLIGENCE - MISSED OPPORTUNITIES TO EFFECTIVELY COUNTERACT MIGRATION PRESSURE

Milen Ivanov, Associate Professor
„Angel Kanchev” Ruse University

Анотация: В доклада са разгледани ключови въпроси по същността и смисъла на разузнавателната дейност като инструмент на държавната политика. Направена е кратка историческа ретроспекция на състоянието и функционирането на т.нар. „гранично разузнаване“ в България. Направен е паралел между същността и съдържанието на основните дейности, имащи за цел противодействие на незаконната миграция и породените от неконтролираната миграция, заплахи за националната сигурност. Генерирани са предложение за усъвършенстване на законовата база и държавната политика в сферата на миграционния контрол.

Ключови думи: разузнаване, оперативноиздирвателна дейност, контраразузнаване, миграционен контрол, национална сигурност, държавен суверенитет.

Abstract: The report discusses key issues on the nature and meaning of intelligence as an instrument of government policy. A brief historical retrospection of the state and functioning of the so-called „Border intelligence” in Bulgaria. There is also a parallel between the nature and content of the main activities aimed at combating illegal migration and threats to national security caused by uncontrolled migration. A proposal has been generated to improve the legal base and state policy in the area of migration control.

Key words: intelligence, operative-search activity, counter-intelligence, migration control, national security, state sovereignty.

Разузнаването е инструмент на държавната власт и основно средство за реализиране на политики. Организирането на разузнаването се заключава в определяне на целите и задачите на разузнаването, заделяне на необходимите сили и средства, планиране на мероприятията, поставяне на задачи на изпълнителните, организиране на тяхната подготовка и други въпроси, свързани с функционирането на системата.

Воденето на разузнаване е свързано с непосредствените действия на неговите сили и средства за добиване на разузнавателни сведения и оказване на влияние.

Разузнаването не може да използва фиксирана, застинала структура, както другите държавни учреждения. Неговата дейност предполага то бързо да се приспособява към нови ситуации и в организационно, и в кадрово отношение [1]. Затова всяка разузнавателна служба има формална и неформална структура. Организационната

гъвкавост може най-добре да се достига не с промяна на формалните структури, а за сметка на създаването на неформални и временни формални групи паралелно на фиксираната структура. Формалната структура може да служи за скриване на действителните направления и приоритети на дейността.

Щабът на разузнаването (Център, Централа, Кантора, Главно управление и т.н.) съсредоточава в себе си функции за общото управление на разузнавателния процес, ръководство на отделни, най-важни операции (или цели направления на разузнавателната дейност) и контрол над работата на подчинените звена. Следващо звено в йерархията са управленските структури на регионално ниво. На по-ниското ниво следват по-малки подразделения, които непосредствено ръководят разузнавателните операции. Сферата им на отговорност е тясно ограничена от конкретни направления, в границите на които ръководителите на тези структури се ползват със значителна самостоятелност. Тези структури представят на висшестоящите органи планове за операции, които могат да бъдат утвърдени, отменени или коригирани и респективно изпълняват задачи и провеждат операции, разпоредени от Центъра или за поддържане на операции на други структури.

Непосредствените задачи за провеждането и осигуряването на операциите изпълняват още по-малки структури, носещи в различните държави различни названия: разузнавателни пунктове, оперативни пунктове, гранични пунктове, гранични постове и т.н. От името им се подразбира, че тези подразделения най-често се разполагат в близост до места за преминаване на държавната граница и често служат за пунктове за прехвърляне през нея на разузнавачи (агенти). Тяхното разположение е строго законспирирано (както и структурите от по-високите нива), служителите в пунктовете не провеждат самостоятелни операции, а осигуряват операциите на висшестоящите разузнавателни органи и разузнавателни подразделения.

Поради специфичната си разузнавателна дейност и изпълняваните задачи структурата на военното разузнаване се изграждат по различен от „дивилното“ разузнаване начин. Това се налага поради това, че организирането на разузнавателната дейност влиза в задълженията на командирите и щабовете от всички нива. Практически винаги началникът на разузнаването е подчинен на началника на Генералния щаб (ако има отделни разузнавания за видовете въоръжени сили те се подчиняват на началника на съответния щаб).

Централният апарат на военното разузнаване ръководи дейността му на *стратегическо ниво*, а *оперативно разузнаване* водят щабовете на висшите оперативни обединения: военни окръзи, оперативни командвания и т.н. (във военно време – фронтове или групи армии). С разузнаване на такова ниво са ангажирани и щабовете на армиите, а понякога и на армейските корпуси. *Тактическото разузнаване* се ръководи от щабовете на ниво от батальон до дивизия. Освен това, на територията на военните окръзи или в полосата на фронтите (във военно време) могат да действат отделни разузнавателни центрове, разузнавателни отряди и разузнавателни групи на централно подчинение. Военното разузнаване също разполага със система от пригранични разузнавателни пунктове, оперативни и пунктове за прехвърляне. В някои страни в определени периоди от време тази инфраструктура понякога едновременно е обслужвала потребностите и на военното, и на външното (политическото), и на граничното разузнаване. Това обаче е опасно, защото при евентуален провал или предателство на агент от един разузнавателен орган неизбежно се компрометира цялата система да прехвърляне на агенти, което води до тежки последици за цялото разузнаване.

Военното разузнаване е едно от най-важните видове осигуряване на дейността на въоръжените сили. То представлява съвкупност от мероприятия, които се провеждат

дат от военното командване от всички степени, щаботе и войски (сили) с цел добиване и изучаването на сведения за военно-политическата обстановка в отделни страни и коалиции на държавите представляващи вероятен или действащия противник, неговите въоръжени сили, военно-икономически и научно-технически потенциал, театрите на военните действия (ТВД) в интерес на защитата на страната.

Военното разузнаване в зависимост от мащаба, предназначението и изпълняваните задачи се дели на стратегическо, оперативно и тактическо.

Стратегическото разузнаване се организира от Генералния щаб и главните щаботе на видовете войски и се води в интерес на осигуряването на отбраната на страните, стратегическото планиране и използването на въоръжените сили във война и стратегически операции.

Оперативното разузнаване се организира от командващите и щабовете на оперативно-стратегическите, оперативните и оперативно-тактическите обединения, командващите (началниците) на родовете войски (сили) и специалните войски (служби) и се води с цел добиване на разузнавателни сведения, необходими за подготовката и успешното водене на операции (бойни действия).

Тактическото разузнаване се организира от командирите и щабовете на съединенията, частите, корабите и подразделенията, началниците на родове войски (сили), специалните войски (сили) и се води с цел добиване на разузнавателни сведения, необходими за подготовката и водене на боя.

Стратегическото, оперативното и тактическото военно разузнаване са тясно взаимосвързани и се допълват. В интерес на подготовката и провеждането на операции наред данните от военното разузнаване се използват и сведения, придобити от пограничните войски, службите за вътрешна сигурност, разузнаването на държавата и агенти под прикритие.

За непосредствено водене на тактическото разузнаване от състава на подразделенията се създават разузнавателни органи.

Разузнавателен орган – това е щатно или временно създадено подразделение (група), осигурено с необходимите средства за разузнаване, предназначено за изпълнение на определени разузнавателни задачи.

Разузнавателни органи са: наблюдатели, наблюдателни постове, дозорни отделения, разузнавателни (бойни разузнавателни) дозори, офицерски разузнавателни дозори, разузнавателни отряди, разузнавателни групи, групи за провеждане на поиски и разузнавателни засади и др.

Особена структура имат и подразделенията на **техническото разузнаване**, макар и то също да се дели на стратегическо, оперативно и тактическо. В различните страни то се води от големи центрове, отделни постове, радиостанции, части и подразделения (бригада, полк, дивизион, батальон, рота, взвод, отряд). Морското радио-разузнаване се води от кораби, както специализирани, така и с общо предназначение.

Съвсем по-друг начин изглежда структурата на разузнавателните служби намираща се на чужда територия. При нея основно действащо звено е резидентурата (по някои терминологични системи – станцията) – разузнавателно подразделение, което е разположено в чужда държава под дълбоко прикритие и провеждащо разузнавателни операции от „легални“ или „нелегални“ позиции. Съответно различават се „легални“ задгранични пунктове, служителите на които се намират в страната на пребиваване легално под прикритие на длъжности в дипломатически учредения, търговски представителства и т.н., и „нелегални“ тоест такива, които нямат такова прикритие. Различават се също така главни резидентури, в подчинение, на които се намират няколко други резидентури, и подрезидентури – по-малки структури с малък състав.

В последните десетилетие процентното съотношение на „легалните“ и „нелегалните“ резидентури съществено се променя в полза на първите.

Както се вижда, инфраструктурата на разузнаването е крайно разнообразна и се променя в зависимост от конкретните нужди и ситуации.

Основната структура на разузнавателната организация трябва да бъде съобразена и с действията на местната служба за вътрешна сигурност (контрашпионажа) спрямо чужденците в границите на страната. В зависимост от правната система на страната, може да има значителни, или много малки ограничения върху дейността на агентурното разузнаване (HUMINT)[2]. Основният въпрос ще бъде дали службата за вътрешна сигурност има за цел наказателно преследване или конспиративното въздействие (пресичане) на операциите. Обикновено наказателното преследване е основното средство за противодействие на престъпни групи, които се занимават с наркотици и трафик на хора, а пресичането на техните операции е вторична цел. Тези приоритети, обаче, в борбата с противниковото разузнаване или терористичните групи може да са различни.

През епохата на социалистическия тип държавно устройство в България е изградено и активно функционира специфичен род разузнаване – граничното разузнаване. То, разбира се, е отражение на тогавашната политика на държавата, действа „под ръководството на Централния комитет на Българската комунистическа партия и народното правителство, ...като изпълнява отговорни задачи по охраната и отбраната на социалистическата граница на Народна република България... и задачи за оперативното осигуряване на охраната и отбраната на държавната граница.“ [3]. но в общи линии се изгражда и функционира именно на принципите описани по-горе в този доклад.

Разузнавателните органи на Гранични войски „действат на територията на Гърция и Турция на дълбочина – дислокацията на първошелонните съединения и части. На наша територия – в граничната зона на южната граница, на западната и източната — на дълбочина до 15 километра, а на северната само в участъците, които се охраняват [4].

Разузнавателните органи на Гранични войски изпълняват следните основни разузнавателни задачи:

- организират и водят разузнаване на територията на Гърция и Турция, като събират информация за организацията, дислокацията, подчинеността, въоръжението, характера на действията на първошелонните съединения и части на противника, оборудването на театъра на военните действия, признаци за непосредствена подготовка за агресия, военно политическото положение и оперативната обстановка;
- разкриват агентурата, формите и методите на работа на противниковите разузнавателни и контраразузнавателни органи, свързани с подготовка и нарушаване на държавната граница, като вземат мерки за пресичане на тяхната дейност;
- да събират информация за организацията, дислокацията и въоръжението на граничната стража на противника, а също така за начина на охрана на границата и настъпващите промени на режима в граничната полоса;
- да придобиват необходими официални и други основни и спомагателни легализационни документи, издавани в Гърция и Турция.

Освен тези разузнавателни функции разузнавателните органи на Гранични войски изпълняват и различни контраразузнавателни задачи:

- осигуряват с оперативни средства охраната на държавната граница, особено на направлението за вероятно движение на нарушителите, като разкриват, пресичат и предотвратяват подготовката и опитите за бягство през границата;

- разкриват и пресичат дейността на чуждото разузнаване в граничната зона, свързана с нарушаване на държавната граница;
- разкриват, предотвратяват и пресичат дейността на лица, занимаващи се с каналджиство, контрабандна и друга дейност, свързана с нарушаване на границата;
- разкриват и изясняват характера на установени контакти на границата от наши граждани с граждани или военнослужещи от съседна територия;
- изясняват и анализират причините за бягство и хитростите, които използват нарушителите за придвижване до държавната граница, като предлагат и провеждат комплексни мероприятия за противодействие.

Разузнавателният отдел на Гранични войски да обобщава и анализира добитата информация по задачи и обекти и съставя необходимите информационни документи.

Разузнавателната структура на граничното разузнаване е функционирала активно и ефективно и е била неразделна част от цялостната разузнавателна система на държавата. Резултатите от дейността ѝ са позволявали да се формира реалистична картина за състоянието на обстановката по държавната граница, да се осъществява рано предупреждение за възникващи опасности и заплахи на националната ни сигурност и на тяхна база да се вземат адекватни, за времето си, държавни решения.

С трансформацията на Министерството на вътрешните работи през 2006 г. година и с изваждането му от системата на Въоръжените сили на Република България, т. нар. „девоенизация“ разузнавателните органи се ликвидират и на тяхно място механично се създава система от оперативноиздирвателни органи. Така в резултат на липсата на адекватна теоретична основа по въпросите за разузнаването и контраразузнаването, и поради невежеството на определени ръководни кадри на МВР и държавата тогава, се ликвидира възможността да се осъществява активна наблюдаемост на процесите в тези изолирани райони на страната – граничните. Защото оперативноиздирвателният орган изпълнява част, но не и всички задачи на разузнавателните органи и не може да се постави знак за равенство между оперативноиздирвателната и разузнавателната дейност.

Съгласно определението дадено в чл. 8 от Закона за министерството на вътрешните работи [5], „Оперативно-издирвателната дейност е съвкупност от явни и тайни действия на оперативно-издирвателните органи на МВР за противодействие на престъпността и заплахите за националната сигурност и за опазване на обществения ред.“ Като тя има за цел: „превенция и разкриване на престъпления, заплахи за националната сигурност и нарушения на обществения ред; издирване на лица, които се укриват от привличане към наказателна отговорност или са се отклонили от изтърпяване на наказание по дела от общ характер, както и издирване на безследно изчезнали лица; издирване на вещи, които са предмет или средство за извършване на престъпление или могат да послужат за доказателство и изготвяне и съхраняване на веществени доказателствени средства и предоставянето им на съответните органи на съдебната власт [6]. Както е ноторно известно, характерен признак на оперативноиздирвателната дейност (ОИД) това е наличието на информация за някакъв вид престъпно деяние. Без да съществува този признак не може да говорим за ОИД. Проблемът идва от това, че голяма част от заплахите за националната сигурност не са престъпления. Например, това че голяма група мигранти се намират в друга държава и имат намерение да преминат през България не може да е престъпление – те могат да го направят като се явят на граничния контролно-пропускателен пункт (ГКПП) и да поискат да се реализират правата им съгласно Конвенцията от 1951 г. за бежанците [7]. Радикализацията е друг вид заплаха за националната сигурност, която не е инкриминирана като явление. Същото важи и за голяма част от явленията наречени „Поддривна дей-

ност.“[8] Освен това оперативноиздирвателните органи имат и териториална компетентност, т. е. те не могат да получават целенасочено информация и да действат активно извън тези ограничения.

Тези недостатъци на ОИД не могат да се компенсират с елементите на тоническото разузнаване, които са развърнати в момента на някои участъци от държавната граница – термовизионното наблюдение. Необходима е целенасочена разузнавателна дейност, която да се подчинява на всички правила за организиране и водене на разузнаването. Парадоксът е, че в българското законодателство няма легално определение за това понятие. Терминът „разузнавателна дейност“ се подразбира и се тълкува от различните органи по различен начин. Съществува и тежък теоретичен дефицит по темата. Това не позволява да се формира ясна и перспективна визия за изграждането и развитието на тази вид държавна дейност, а проблемите се решават „ад хок“ от невежи в областта политики и служители.

От гореизложеното може да се направят следните изводи:

1. Необходимо е да се изгради система за разузнаване в приграничната полоса, която да има за задачи събиране на актуална информация за заплахите и опасностите за националната сигурност, генерирани в тази зона.

2. Необходими са законови промени, които да регламентират важни за националната сигурност и държавния суверенитет понятия, като: разузнавателна дейност, контраразузнавателна дейност, държавна граница и т. н.

3. Да се активизират научните изследвания и обучението на кадри в областта на националната сигурност, които да имат ясно разбиране за целия аспект на дейностите насочени към гарантиране на сигурността на държава и да участват активно в реализирането на всички необходими политики.

4. Да се създаде система за ранно предупреждение по отношение на миграционните потоци през и около Република България, която да има за цел своевременно реагиране на компетентните органи с всички необходими средства и разумно разпределение на ресурсите.

Литература:

1. Х. Фелфе. „Мемуари разведе дчика“, Политиздат, 1988 г. ISBN: 5-250-00247-1 (гл. 2).
2. HUMan INTelligence – разузнаване с използване на човешки източници. Някои автори считат, че то е еднозначно на термина „агентурно разузнаване“, което не е съвсем точно. HUMINT включва дейности и процедури, които са типично полицейски и административни и всъщност е по-широко понятие от термина „агентурно разузнаване“. Бел. моя.
3. Заповед №1-3300 За дейността на разузнавателните органи на Гранични войски, София, 14 юли 1975 г. АКРДОПБГДСРСБНА – М, СД ОТО, служебен архив, а.е. 66, л. 1 (с. 1-10)]
4. Пак там.
5. Закон за министерството на вътрешните работи, обн. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014 г. – с изменения и допълнения.
6. Пак там
7. Женевска конвенция за статута на бежанците на ООН от 1951 г., <https://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html?query=1951%20convention%20text> (09.04.2019)
8. Вж. Раянова, К. Европейският съюз и проблемите на държавния суверенитет. В: Научно-практическа конференция посветена на живота и делото на проф. Георги Боянов, Русенски университет, 2015.